

ECOLOGISCH WERKPROTOCOL

BEGRAZEN

Dit ecologisch werkprotocol wordt toegepast bij het inzetten van begrazing op waterkeringen en graslanden binnen het beheergebied van Waterschap Brabantse Delta waar op basis van bestaande verspreidingsgegevens beschermde soorten (in hun natuurlijke verspreidingsgebied) en/of aandachtsoorten aanwezig zijn of verwacht kunnen worden.

Werkzaamheden die onder de gedragscode vallen

- Inzetten van begrazing

Uitvoeringsperioden

Waterschap Brabantse Delta werkt in het kader van het inzetten van begrazing in principe niet met specifieke uitvoeringsperioden, met uitzondering van begrazing van een aantal primaire, regionale en overige waterkeringen.

Uitvoeringsperiode waterkeringen: 1 april – 1 november

Zorgvuldig handelen

Waterschap Brabantse Delta is zich bij de planning, voorbereiding en uitvoering van zijn werkzaamheden bewust van de in het beheergebied voorkomende planten en dieren die volgens de Wet natuurbescherming zijn beschermd. Om de uitvoering van deze wet voor de waterschappen te vergemakkelijken en op een zo goed mogelijke wijze rekening te houden met beschermde planten en dieren, werkt ons waterschap met de Gedragscode Wet natuurbescherming voor waterschappen, onderdeel soortbescherming, bestendig beheer en onderhoud. In deze gedragscode zijn per type werkzaamheid (bijv. maaien van waterkeringen of baggeren en herprofilieren van wateren) voorgeschreven werkwijzen beschreven. Op basis hiervan én in combinatie met de in het beheergebied aanwezige beschermde soorten en/of aandachtsoorten, zijn voor begrazen 'Algemene werkwijzen en voorzorgsmaatregelen' en 'Soort (groep)specifieke maatregelen' en voorschriften zijn niet vrijblijvend, maar leidend bij de uitvoer van de werkzaamheden. Afwijken van de voorgeschreven werkwijzen, voorzorgsmaatregelen en voorschriften is uitsluitend mogelijk na overleg met een ecologisch deskundige (zie bijlage 5).

Algemene werkwijze en voorzorgsmaatregelen

In de onderhoudsplanung van waterkeringen, bermen en graslanden waar begrazing wordt ingezet, wordt rekening gehouden met het voorkomen van beschermde soorten en/of aandachtsoorten. Zo nodig worden deelgebieden uitgerasterd en/of wordt de begrazingsdruk, de inscharringsperiode en/of de keuze van het soort grazer hierop aangepast.

Soort(groep)specifieke maatregelen

vogels

1. Als tijdens het broedseizoen in het te begrazen terrein broedende vogels aanwezig kunnen zijn, dan is begrazing toegestaan als de dieren al zijn ingeschaard voordat er broedende vogels zijn.
2. Indien begrazing wordt ingezet na het begin van het broedseizoen en alleen in het riet (of andere oevervegetatie) broedende vogels aanwezig zijn of kunnen worden verwacht, wordt - bij de inzet van een schaapskudde - door de herder er voor gezorgd dat deze niet begraasd wordt.
3. Op plaatsen waar broeden van kwartelkoning wordt verwacht, wordt begrazing uitgesteld tot na 15 augustus.

bever en das

1. Indien begrazing wordt ingezet in gebieden waar een bewoonde dassenburcht of beverburcht aanwezig is, worden in overleg met een ecologisch deskundige voor de lokale situatie passende maatregelen genomen. Deze maatregelen kunnen bestaan uit bijvoorbeeld het uitrasteren van de burcht, het verlagen van de begrazingsdruk, het in acht nemen van een beschermingszone door de herder met een gescheperde schaapskudde of de keuze voor een andere soort grazer.
2. Bij het uitrasteren van burchtlocaties wordt gebruik gemaakt van door dassen en bevers te passeren rasters.
3. Het maatwerkadvies van de ecologisch deskundige voor de lokale situatie wordt bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

alpenwatersalamander, boomkikker, heikikker, kamsalamander, knoflookpad, poelkikker, rugstreppad en vinpootsalamande

1. In de nabijheid van poelen en andere voortplantingsplaatsen van beschermde soorten amfibieën wordt begrazing alleen toegepast na overleg met een ecologisch deskundige.
2. Voorkomen wordt dat het terrein door het vee wordt platgetreden. Dit kan bijvoorbeeld door het uitrasteren van de voortplantingsplaats(en) of het in acht nemen van een beschermingszone door de herder met een gescheperde schaapskudde.
3. Voorkomen wordt dat mest de poel vervuult.

gladde slang, hazelworm en levendbarende hagedis

1. Op plaatsen waar beschermde reptielen aanwezig zijn en begrazing als beheervorm wordt ingezet, wordt de inschарingsperiode en begrazingsdruk in overleg met een ecologisch deskundige afgestemd op de lokale omstandigheden en de aanwezige reptielenpopulaties. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd en bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

bosbeekjuffer, gevlekte witsnuitlibel, sierlijke witsnuitlibel en aandachtsoorten libellen (zie bijlage 3)

1. Op plaatsen waar beschermde libellen en/of aandachtsoorten voorkomen, worden in overleg met een ecologisch deskundige passende maatregelen genomen waarmee schade aan de dieren én hun leefgebieden zo veel mogelijk wordt voorkomen. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd en bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

bruine eikenpage, grote weerschijnvlinder, grote vos en kleine ijsvogelvlinder

1. Op plaatsen waar beschermde vlinders voorkomen, worden in overleg met een ecologisch deskundige passende maatregelen genomen waarmee schade aan de dieren én hun leefgebieden zo veel mogelijk wordt voorkomen. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd en bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

drijvende waterweegbree en aandachtsoorten planten (zie bijlage 3)

1. Op plaatsen waar beschermde en/of aandachtsoorten aanwezig zijn en begrazing als beheervorm wordt ingezet, wordt de inschарingsperiode, begrazingsdruk en keuze van soort grazer in overleg met een ecologisch deskundige afgestemd op de lokale omstandigheden en de aanwezige soorten. Zo nodig worden de groeiplaatsen uitgerasterd. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd, gedocumenteerd en bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

BIJLAGE 1
Lijst met beschermde soorten

In het kader van de Wet natuurbescherming zijn de volgende soorten beschermd:

VOGELRICHTLIJN

(Europees beschermd)

Vogels

Alle in Nederland van nature voorkomende vogelsoorten

HABITATRICHTLIJN

(Europees beschermd)

Zoogdieren

Bever
Hamster
Hazelmuis
Lynx
Noordse woelmuis
Otter
Wilde kat
Wolf

Bechteins vleermuis
Bosvleermuis
Brandts vleermuis
Franjestaart
Gewone baardvleermuis
Gewone dwergvleermuis
Gewone grootoorvleermuis
Grijze grootoorvleermuis
Grote hoefijzerneus
Grote rosse vleermuis
Ingekorven vleermuis
Kleine dwergvleermuis
Kleine hoefijzerneus
Laatvlieger
Meervleermuis
Mopsvleermuis
Noordse vleermuis
Rosse vleermuis
Ruige dwergvleermuis
Tweekleurige vleermuis
Vale vleermuis
Watervleermuis

Bruinvis
Bultrug
Dwerpotvis
Dwergvinvis
Gestreepte dolfin
Gewone spitsdolfijn
Gewone vinvis
Griend
Grijze dolfin
Hille (Butskop)
Kleine zwaardwalvis
Narwal
Noordse vinvis
Orca
Potvis
Spitsdolfijn van Gray
Tuimelaar

Witflankdolfijn

Witsnuitdolfijn

Witte dolfin

Amfibieën

Boomkikker
Geelbuikvuurpad
Heikikker
Kamsalamander
Knoflookpad
Poelkikker
Rugstreepad
Vroedmeesterpad

Reptielen

Gladde slang
Muurhagedis
Zandhagedis

Dikkopschildpad

K e m p s ' z e e s

Lederschildpad

Soepschildpad

Vissen

Houting
Steur

Insecten

Apollovlinder
Boszandoog
Donker
pimpernelblauwtje
Grote vuurvlinder
Pimpernelblauwtje
Teunisbloempijlstaart
Tijmblauwtje
Zilverstreephoobeestje

Bronslibel

Gaffellibel

Gevlekte witsnuitlibel

Groene glazenmaker

Noordse winterjuffer

Oostelijke witsnuitlibel

Rivierrombout

Sierlijke witsnuitlibel

Brede geelrand-

waterroofkever

Gestreepte

waterroofkever

Heldenbok

Juchtlerkever

Vermiljoenkever

Weekdieren

Bataafse

stroommossel

Platte schijfhoren

Mossen

Geel schorpioenmos

Tonhaarmuts

Planten

Drijvende

waterweegbree

Groenknolorchis

Kleine vlotvaren

Kruipend

moerasscherm

Liggende raket

Zomerschroeforchis

OVERIGE SOORTEN
(Nationaal beschermd)
Zoogdieren

Aardmuis
 Boomarter
 Bosmuis
 Bunzing
 Damhert
 Das
 Dwergmuis
 Dwerspitsmuis
 Edelhert
 Eekhoorn
 Egel
 Eikelmuis
 Gewone bosspitsmuis
 Gewone zeehond
 Grote bosmuis
 Grijs zeehond
 Haas
 Hermelijn
 Huisspitsmuis
 Konijn
 Molmuis
 Ondergrondse
 woelmuis
 Ree
 Rosse woelmuis
 Steenarter
 Tweekleurige
 bosspitsmuis
 Veldmuis
 Veldspitsmuis
 Vos
 Waterspitsmuis
 Wezel
 Wild Zwijn
 Woelrat

Amfibieën

Alpenwatersalamander
 Bruine kikker
 Gewone pad
 Kleine
 watersalamander
 Meerkikker
 Middelste groene
 kikker
 Vinpootsalamander
 Vuursalamander

Reptielen

Adder
 Hazelworm
 Levendbarende hagedis
 Ringslang

Vissen

Beekdonderpad
 Beekprik
 Elrits
 Gestippelde alver
 Grote modderkruiper
 Kwabaal

Ongewervelden

Europese rivierkreeft

Dagvlinders

Aardbeivlinder
 Bosparelmoervlinder
 Bruin dikkopje
 Bruine eikenpage
 Donker pimperlblauwtje
 Duinparelmoervlinder
 Gentiaanblauwtje
 Grote parelmoervlinder
 Grote vos
 Grote vuurvlinder
 Grote weerschijnvlinder
 Iepenpage
 Kleine heivlinder
 Kleine ijsvogelvlinder
 Kommavlinder
 Pimperlblauwtje
 Sleedoornpage
 Spiegeldikkopje
 Veenbesblauwtje
 Veenbesparelmoervlinder
 Veenhooibeestje
 Veldparelmoervlinder
 Zilveren maan

Libellen

Beekroombout
 Bosbeekjuffer
 Donkere waterjuffer
 Gevlekte glanslibel
 Gewone bronlibel
 Hoogveenglanslibel
 Kempense heidelibel
 Speerwaterjuffer

Kevers

Vliegend hert

Planten

Akkerboterbloem
 Akkerdoornzaad
 Akkerogentroost
 Beklierde ogentroost
 Berggamander
 Bergnactorchis
 Blaasvaren
 Blauw guichelheil
 Bokkenorchis
 Bosboterbloem
 Bosdravik
 Brave hendrik
 Brede wolfsmelk
 Breed wollegras
 Bruinrode wespenorchis
 Dennenorchis
 Dreps
 Echte gamander
 Franjementiaan
 Geelgroene
 wespenorchis
 Geplooid
 vrouwenmantel
 Getande veldsla
 Gevlekt zonneroosje
 Glad biggenkruid
 Gladde zegge
 Groene nachtorchis
 Groensteel
 Groot spiegelklokje
 Grote bosaardbei
 Grote leeuwenklauw
 Honingorchis
 Kalkboterbloem
 Kalketrip
 Karthuizeranjer
 Karwijselie
 Kleine ereprijs
 Kleine schorseneer
 Kleine wolfsmelk
 Kluwenklokje
 Knollathyrus
 Knolspirea
 Korensla
 Kranskarwij
 Kruiptijm
 Lange zonedauw
 Liggende ereprijs
 Moerasgamander

Muurbloem
 Naakte lathyrus
 Naaldenkervel
 Pijlscheefkelk
 Roggelelie
 Rood peperboompje
 Rozenkransje
 Ruw parelzaad
 Scherpkruid
 Schubvaren
 Schubzegge
 Smalle raai
 Spits havikskruid
 Steenbraam
 Stijve wolfsmelk
 Stofzaad
 Tengere distel
 Tengere veldmuur
 Trosgamander
 Veenbloembies
 Vliegenorchis
 Vroege ereprijs
 Wilde averuit
 Wilde ridderspoor
 Wilde weit
 Wolfskers
 Zandwolfsmelk
 Zinkviooltje
 Zweedse kornoelje

BIJLAGE 2

Jaarrond beschermde vogelnesten (categorie 1 t/m 4 en categorie 5)

Op de volgende categorieën nesten zijn de verbodsbepalingen van artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming ook buiten het broedseizoen van toepassing:

1. nesten die, behalve gedurende het broedseizoen als nest, buiten het broedseizoen in gebruik zijn als vaste rust- en verblijfplaats (voorbeeld: de steenuil);
2. nesten van koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing of biotoop. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar (voorbeelden: roek, gierzwaluw en huismus);
3. nesten van vogels, zijnde geen koloniebroeders, die elk seizoen op dezelfde plaats broeden en daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar (voorbeelden: ooievaar, kerkuil en slechtvalk);
4. nesten van vogels die jaar in jaar uit gebruik maken van hetzelfde nest en die zelf niet of nauwelijks in staat zijn (zelf) een nest te bouwen (voorbeelden: boomvalk, buizerd en ransuil).
5. nesten van vogels die weliswaar vaak terugkeren naar de plaats waar zij het jaar daarvoor hebben gebroed of de directe omgeving daarvan, maar die wel over voldoende flexibiliteit beschikken om zich elders te vestigen als de broedplaats verloren is gegaan (voorbeelden: oeverzwaluw, kokmeeuw) zijn buiten het broedseizoen niet beschermd.

De bescherming betreft niet alleen de nestplaatsen zelf, maar ook de functionaliteit ervan. Leefgebied en foerageergebied dat noodzakelijk is voor de functionaliteit van de nestplaats is daardoor ook beschermd. De bescherming geldt niet als kan worden aangetoond dat het nest al gedurende een aantal jaren niet meer in gebruik is.

De hiernavolgende lijst is bedoeld als een indicatieve lijst. Deze kan worden gebruikt als hulpmiddel bij het bepalen of een ontheffing nodig is of dat maatregelen genomen kunnen worden om de functionaliteit van de voortplantings- en vaste rust- en verblijfplaatsen van vogels te behouden. De functionaliteit kan bijvoorbeeld worden gewaarborgd door het nemen van mitigerende maatregelen. Als een jaarrond beschermd nest is aangetroffen en deze door een ingreep zal verdwijnen, is minimaal een omgevingscheck nodig. Deze houdt in dat door een ecologisch deskundige moet worden vastgesteld of er voldoende gelegenheid voor de betreffende soort is om zelfstandig in de omgeving een vervangend nest te vinden of te bouwen. Indien dit niet voorhanden is, dan dient, voor zover mogelijk, alternatieve nestgelegenheid te worden aangeboden. Indien dat niet mogelijk is, dient ontheffing te worden aangevraagd. Het is de verantwoordelijkheid van de gebruiker van de gedragscode om gemotiveerd en gedocumenteerd te bepalen onder welke categorieën een voorkomende vogelsoort valt. De soorten die over voldoende flexibiliteit beschikken om zich elders te vestigen, vallen in de lijst onder categorie 5.

Soort	Categorie	Nestplek
steenuil	1	Natuurlijke boomholtes (vooral knotwilgen en oude (hoogstam) fruitbomen); rustige hoekjes of nissen van gebouwen of schuren; speciale nestkasten
gierzwaluw	2	Onder dakgoot; achter regenpijp of dakkapel; onder dakpan; gat in muur; neststenen
huismus	2	Onder dakpannen; gaten en kieren van gebouwen; mussenkasten
roek	2	Toppen van hoge bomen
grote gele kwikstaart	3	Vlakbij stromend water in nis in muur; onder brug; bij boomwortels in oevers; speciale nestkasten
kerkuil	3	Nestkasten; heel incidenteel in boomholten
oehoe	3	Richels van in steengroeves; soms oud nest van roofvogel; incidenteel op grond
ooievaar	3	Hoge plekken (telefoonpalen, bomen, schoorstenen, kerktorens, hoogspanningsmasten of door mens gemaakte palen met houten platform)
slechtvalk	3	Richels; nis; nestkast; hoogspanningsmasten; gebruikt vaak oud kraaiennest; zelden op grond
boomvalk	4	Hoog in bomen, ook in solitaire bomen, populierensingels, hoogspanningsmasten, stadsparken; gebruikt oud kraaien- of eksternest
buizerd	4	Kruin van hoge bomen; soms lager in struiken en lage bomen; gebruikt ook oude kraaiennest als basis; zeer zelden op de grond
havik	4	Hoog in boomkroon
ransuil	4	Oude kraaien- of eksternesten; incidenteel op grond
sperwer	4	Dicht tegen stam in dicht bos; soms in struiken en lage bomen
wespendief	4	Kruin van hoge bomen
zwarte wouw	4	Kruin van hoge bomen, vaak dicht bij water

Soort	Categorie	Nestplek
Blauwe reiger	5	In (hoge) bomen; veelal in kolonies. Plekken waar rovers moeilijk bij komen zoals eilandjes in vijver of plas
Boerenzwaluw	5	Randen/richels in stallen; onder bruggetjes; aan sluisen
Bonte vliegenvanger	5	Nestkasten; boomholten
Boomklever	5	Oude spechtnesten
Boomkruiper	5	Tussen losse stukken schors of nauwe boomholtes; nestkasten
Bosuil	5	Boomholtes; nestkasten; ruimtes in gebouwen; incidenteel op grond of in eksternest
Brilduiker	5	Boomholtes
Draaihals	5	Nestholten van andere spechten; nestkasten
Eidereend	5	Grond
Ekster	5	Vork van tak van hoge boom
Gekraagde roodstaart	5	Grote holen, nissen en nestkasten, meestal slechts op enkele meters boven grond, soms ook in grond
Glanskop	5	Nestholtes in rottend hout; zeer af ten toe in nestkast
Grauwe vliegenvanger	5	Scheuren, spleten of grote holes in bomen; in klimop tegen stam; tegen schuttingen en gebouwen
Groene specht	5	Zelf uitgehakte nestholtes in (oude) loofbomen
Grote bonte specht	5	Zelf uitgehakte nestholtes in (zachthout) bomen
Hop	5	Boomholtes; muren; steenhopen; houten bouwsels
Huiszwaluw	5	Tegen gevel van gebouwen, onder dakoverstekken, kunstmatige huiszwaluwtilen aan gebouwen
Ijsvogel	5	Nesttunnels in zandige of lemige steile oevers, tussen wortels van (omgevallen) bomen; kunstmatige ijsvogelwand
Kleine bonte specht	5	Tak van dode loofboom of dood deel van levende loofboom
Kleine vliegenvanger	5	Boomholtes
Koolmees	5	Boomholtes; soms in rotsen en muren; in enkele gevallen nesten van andere vogels of heel dicht struikgewas; nestkasten
Kortsnavelboomkruiper	5	Scheuren en spleten in bomen; achter loszittende bast; weinig in boomholten
Oeverzwaluw	5	Zelf gegraven gangen in steile wanden (natuurlijke oevers, afgravingen en zanddepots); kunstmatige oeverzwaluwwand
Pimpelmees	5	Boomholtes; nestkasten
Raaf	5	Kruinen van bomen
Ruigpootuil	5	Boomholtes
Spreeuw	5	Boomholtes; nestkasten; gaten en kieren van gebouwen
Tapuit	5	Konijnenholen
Torenavalk	5	Oude kraaiennesten; nestkasten; nissen in gebouwen
Zeearend	5	Kruinen van bomen; grond
Zwarte kraai	5	Hoog in boom
Zwarte mees	5	Boomholtes; nestkasten; muizengangen in grond
Zwarte roodstaart	5	Holtes in muren; andere plekken in gebouwen
Zwarte specht	5	Zelf uitgehakt nestholtes in (dikke) loofbomen

BIJLAGE 3

Lijst met aandachtsoorten Waterschap Brabantse Delta

Planten

Akkerklokje	Grote keverorchis	Moeraswolfsklauw
Bijenorchis	Grote ratelaar	Rapunzelklokje
Blauw walstro	Kattendoorn	Rietorchis
Blauwe knoop	Klein blaasjeskruid	Ronde zonnedauw
Bosorchis	Kleine ratelaar	Slanke sleutelbloem
Brede orchis	Kleine zonnedauw	Steenanjer
Brede wespenorchis	Klokjesgentiaan	Steenbreekvaren
Dubbelloof	Knopig doorzaad	Tongvaren
Gevlekte orchis	Knolsteenbreek	Veldsalie
Gewone agrimonie	Krabbenscheer	Vleeskleurige orchis
Grasklokje	Loos blaasjeskruid	Waterdrieblad
Groot blaasjeskruid	Moeraswespenorchis	Weideklokje

Dieren

Bandheidelibel
Beekoeverlibel

Bittervoorn
Kopvoorn
Rivierdonderpad
Serpeling

BIJLAGE 4

Lijst met in provincie Noord-Brabant vrijgestelde soorten

Zoogdieren

Aardmuis	Haas	Veldmuis
Bosmuis	Huisspitsmuis	Vos
Dwergmuis	Konijn	Wild zwijn
Dwergspitsmuis	Ondergrondse woelmuis	Woelrat
Egel	Ree	
Gewone bosspitsmuis	Rosse woelmuis	

Amfibieën

Bastaardkikker
Bruine kikker
Gewone pad
Kleine watersalamander
Meerkikker

BIJLAGE 5

Definitie ecologisch deskundige

Onder een ecologisch deskundige verstaan we een persoon die in een bepaalde situatie en voor specifieke soorten gevraagd wordt te adviseren en/of te begeleiden, die aantoonbaar zowel een opleiding als kennis en ervaring heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie. Een deskundige:

- heeft een afgeronde hbo-of universitaire opleiding, met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie; of
- heeft een afgeronde mbo-opleiding, met als zwaartepunt soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van in Nederland in het wild voorkomende planten en dieren;

Daarnaast heeft de deskundige praktijkervaring opgedaan, doordat hij/zij:

- werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau, zoals een bureau dat is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus; en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenbescherming en werkzaam is of aangesloten bij de volgende Nederlandse organisaties: Zoogdiervereniging, RAVON, Stichting Das en Boom, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied; en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenmonitoring en/of bescherming.